

Uitstap van de Strandwerkgroep naar de pontons van de jachthaven van Zeebrugge (7 juni 2015)

Tom Ameye

Naar jaarlijkse gewoonte onderzocht de Strandwerkgroep de fauna en flora rond de pontons van de jachthaven van Zeebrugge. Deze uitstap werd samen met Natuurpunt Middenkust georganiseerd en werd geadviseerd door Hans de Blauwe en Manu Dumoulin. Het gebied is niet vrij toegankelijk, maar elk jaar krijgen we de welwillende toelating van de Royal Belgian Sailing Club om op onderzoek te gaan. De zon was van de partij, er heerste een echt vakantiefeertje en met een publieksleeftijd van "7 tot 77 jaar" kon deze uitstap echt niet meer stuk.

De soorten die er in het water, tegen de pontons en op de boeien voorkomen, werden in de laatste 15 jaar deskundig in kaart gebracht door onze beide gidsen. Dit leidde tot diverse publicaties in De Strandvlo, waaronder De Blauwe (2000A, 2000B, 2000C, 2003, 2006), De Blauwe & Dumoulin (2009), Dumoulin (2007) en Dumoulin en De Blauwe (1999). Gelukkig heten ze niet Janssen en Janssens... Een volledig overzicht van de mariene soorten die in de jachthaven van Zeebrugge leven, is te vinden in De Blauwe & Dumoulin (2009). Het zijn er niet minder dan een kleine 160. Daarvan vonden we er een 40-tal bij onze laatste excursie. Toch een leuke prestatie.

Vissen

We vonden vier soorten vissen: Paling (*Anguilla anguilla*), Diklipharder (*Chelon labrosus*), Sprot (*Sprattus sprattus*) en Botervis (*Pholis gunellus*) (foto 1).

Het botervisje (*Pholis gunnellus*) is onmiskenbaar. Je herkent het meteen aan zijn langgerekt lichaam, dat ongeveer 25 centimeter lang kan worden en de witgerande donkere vlekken op de zijanten. Het is een soort die je langs de kusten van Noord-West Europa vaak in getijdenpoeltjes kan aantreffen, maar hij komt ook voor aan de andere kant van de Atlantische Oceaan, aan de oostkust van Noord-Amerika. Hij voedt zich met ongewervelde dieren op de zeebodem. In de winter legt het vrouwtje ongeveer 80 tot 200 eitjes in een bol, onder een steen of in de klep van een mossel. Het mannetje bewaakt de eitjes tot er larfjes van ongeveer 9 mm lengte te voorschijn komen. Als dat geen mooie samenwerking is...

Weekdieren

De weekdieren waren vertegenwoordigd door drie heel algemene soorten: Japanse oester (*Crassostrea gigas*), Mossel (*Mytilus edulis*) en Schaalhoren (*Patella vulgata*). Alle drie eetbaar overigens, maar ik zou het toch niet aanraden om exemplaren uit de jachthaven te verorberen...

Neteldieren

Van de neteldieren die we ontdekten is Baches knotsklokje (*Nemopsis bachei*, ook wel Kruiskopkwalletje genoemd) (foto 2) wel het minst bekend. Het is waarschijnlijk een exoot die pas in 1999 voor het eerst in de jachthaven werd waargenomen, maar wel al veel langer in Europa aanwezig is. Het kleine klokvormige kwalletje is eigenlijk geen echte kwal, zoals de bekende Oorkwal, maar een tussenstadium (medusestadium) van een dier dat zich later zal ontwikkelen tot een vastzittende poliep (Hydrozoa). Deze exoot kwam lang geleden in Europa vanuit de Atlantische kust van Noord-Amerika (waarschijnlijk via balastwater of aangehecht aan de romp van schepen). Pour la petite histoire: het dier is door de Zwitser Louis Agassiz (1807 - 1873) genoemd naar de Amerikaanse wetenschapper Alexander Dallas Bache (1806 -1867). Hij was een achterkleinzoon van Benjamin Franklin en zijn grootste verdienste is dat hij het Congres kon overtuigen van het belang van een nauwkeurige kartering van de kusten van de Verenigde Staten. Hij heeft daar dan ook meer dan 24 jaar aan gewerkt.

Foto 1: Botervis
Pholis gunnellus (Foto: Tom Ameye)

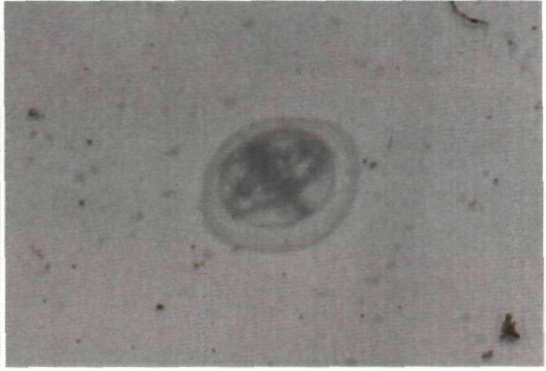

Foto 2: Baches knotsklokje
Nemopsis bachei (Foto: Tom Ameye)

Ook de Oorkwal (*Aurelia aurita*) kom je vaak tegen in de jachthaven en dat was deze keer niet anders. De Zeeanjelier (*Metridium senile*) met zijn prachtige tentakels kan je bewonderen door tussen de spleten van de planken van de pontons te gluren. Je waant je dan eventjes op een tropisch eiland in de Caraïben!

Ribkwallen

We konden zoals gewoonlijk de twee algemeen voorkomende ribkwallen vangen: Meloenkwalletje (*Beroe gracilis*) en Zeedruif (*Pleurobrachia pileus*). Hans stak er van elk een exemplaar in een bokaal om te zien of het Meloenkwalletje het Zeedruifje zou opslokken, maar dat zagen we niet gebeuren. Waarschijnlijk moet je veel meer geduld hebben om dat spektakel waar te nemen.

Kreeftachtigen

Niet minder dan acht kreeftachtigen hebben we waargenomen: Machospookkreeftje (*Caprella mutica*), Penseelkrab (*Hemigrapsus takanoi*), Kwalvo (*Hyperia galba*), Roodsprietgarnaal (*Palaemon adspersus*), Gewone steurgarnaal (*Palaemon elegans*), Rugstreepgarnaal (*Palaemon macrodactylus*) en Geknikte aasgarnaal (*Praunus flexuosus*), maar veruit de meest bijzondere vond ik de Steeloog-aasgarnaal (*Mesopodopsis slabberi*) (Foto 3 – Fig. 1). Deze aasgarnaal kan je herkennen aan het korte telson (= de middelste lob van de staartwaaier) en uiteraard de opvallende steelogen. Het garnaaltje werd overigens voor het eerst beschreven in 1861 door de Belgische zoöloog Pierre-Joseph van Beneden (1809-1894). Hij is ook bekend als de man die inzag dat de fossiele vondsten uit Bernissart niets anders waren dan de beenderen van de dinosaurïër *Iguanodon*.

Foto 3 : Steeloog-aasgarnaal *Mesopodopsis slabberi*
(Foto: Tom Ameye)

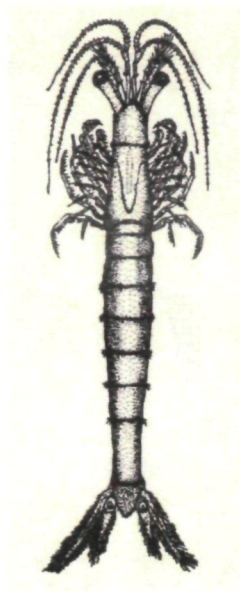

Fig. 1: Steeloog-aasgarnaal *Mesopodopsis slabberi*
(Naar: Tattersall, W.M. & O.S. Tattersall, 1951)

Zakpijpen

Het valt op dat over de jaren heen het aantal omdraaibare, losdrijvende stookkussens sterk verminderd is, maar we vonden er toch één heel grote, die we aandachtig bestudeerden. Op zo'n boei leven heel wat organismen die er zich vasthechten en bescherming zoeken: sponzen, zakpijpen, mosdiertjes, tweekleppigen, ...

De haven van Zeebrugge is één van de beste plekken aan de Belgische kust voor het waarnemen van zakpijpen of Tunicata, de dieren die genoemd zijn naar de doedelzak. Je zou niet dadelijk denken dat deze eerder vormeloze dieren verwant zijn aan de zoogdieren, de vissen, de reptielen en de vogels, maar toch is het zo! Ze bezitten immers in het larvaal stadium een chorda: een flexibel, staafvormig orgaan dat stevigheid aan het individu biedt. Bij de zoogdieren is het deze chorda die zich tot de ruggenkolom ontwikkelt.

Foto: 4: De eigenaar van de boot rechts in beeld had niet het minste idee dat het onder het stootkussen voor zijn boot krioelde van het leven! (Foto: Tom Ameye)

Niet minder dan zeven zakpijpen konden we terugvinden: Glanzende bolzakpijp (*Aplidium glabrum*), Vuilwitte zakpijp (= Ruwe zakpijp, *Ascidiella aspersa*), Slingerzakpijp (*Botrylloides violaceus*), Gesterde geleikorst (= Paarse geleikorst, *Botryllus schlosseri*), Doorschijnende zakpijp (*Ciona intestinalis*), Ronde zakpijp (*Molgula manhattensis*) en Knotszakpijp (= Japanse zakpijp, *Styela clava*). Enkel de Grijsz zakpijp (*Diplosoma listerianum*) ontbrak op het appel.

Van zes soorten volgt hieronder een foto en een enkele kenmerken.

Ronde zakpijp

→Bolvormig met ronde sifo's

Vuilwitte zakpijp
Ruwe zakpijp

→Ruw,
kraakbeenachtig oppervlak

Doorschijnende zakpijp

→Doorschijnend, gelatineus
→Gele randen rond de siphon's

Knotszakpijp

→Rimpelig en leerachtig oppervlak
→Donkerbruine banden rond de siphon's

Slingerzakpijp

→Kolonievormend

Gesterde geleikorst
Paarse geleikorst

→Zoïden in stervorm

Mosdiertjes

Met Hans op stap kon het niet anders dan dat we ook wat mosdiertjes vonden: Harige vliescelpoliep (*Electra pilosa*), Geel vogelkopmosdiertje (*Bugula simplex*) en Onverwacht mosdiertje (*Tricellaria inopinata*). Deze laatste twee zijn overigens exoten. Het Onverwacht mosdiertje komt vermoedelijk uit het oosten van de Stille Oceaan (westkust van Noord-Amerika) en koloniseert in een ijltiempo de jachthavens van Europa. Het kreeg het epitheton *inopinata* (= onverwacht) omdat het in 1985 plots opdook in Venetië.

Het genus *Bugula* wordt in het Nederlands Vogelkopmosdiertje genoemd, omdat er in de kolonie ook individuen zijn, de avicularia, die voor de verdediging van de kolonie zorgen en die, met enige fantasie weliswaar, de vorm hebben van een vogelkop.

Sponzen

Ten slotte vermelden we nog de sponzen: Gewone broodspoons (*Halichondria panicea*), Paarse buisjespons (*Haliclona xena*), Witte buisjesspons (*Leucosolenia variabilis*) en Vijgspons (*Suberites ficus*).

Lijst van de soorten waargenomen in de jachthaven van Zeebrugge tijdens de excursie van de Strandwerkgroep België op 6 juni 2015

Fylum	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Exoot
1 Algae - Zeewieren	[Bruinwier]	<i>Desmarestia viridis</i>	
2 Annelida - Gelede wormen	Zeeduizendpoot sp.	<i>Nereis sp. (pelagica of succinea)</i>	
3 Annelida - Gelede wormen	Slikkokerworm	<i>Polydora ciliata</i>	
4 Annelida - Gelede wormen	Pauwkokerworm	<i>Sabella pavonina</i>	
5 Bryozoa - Mosdiertjes	Geel vogelkopmosdiertje	<i>Bugula simplex</i>	Exoot
6 Bryozoa - Mosdiertjes	Harige viescelpoliep	<i>Electra pilosa</i>	Inheems
7 Bryozoa - Mosdiertjes	Onverwacht mosdiertje	<i>Tricellaria inopinata</i>	Exoot
8 Chordata - Chordadiëren / Pisces - Vissen	Paling	<i>Anguilla anguilla</i>	Inheems
9 Chordata - Chordadiëren / Pisces - Vissen	Diklipharder	<i>Chelon labrosus</i>	Inheems
Chordata - Chordadiëren / Pisces - Vissen	Sprot	<i>Sprattus sprattus</i>	Inheems
10 Chordata - Chordadiëren / Pisces - Vissen	Haring	<i>Clupea harengus</i>	Inheems
11 Chordata - Chordadiëren / Pisces - Vissen	Botervisje	<i>Pholis gunnellus</i>	Inheems
12 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Glanzende bolzakpijp	<i>Aplidium glabrum</i>	Exoot
13 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Vuilwitte zakpijp	<i>Asciodiella aspersa</i>	
14 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Ruwe zakpijp	<i>Asciodiella aspersa</i>	
15 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Slingerzakpijp	<i>Botrylloides violaceus</i>	Exoot
16 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Paarse geleikorst	<i>Botryllus schlosseri</i>	
17 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Gesterd geleikorst	<i>Botryllus schlosseri</i>	
18 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Doorschijnende zakpijp	<i>Ciona intestinalis</i>	
19 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Ronde zakpijp	<i>Molgula manhattensis</i>	Exoot
20 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Knotszakpijp	<i>Styela clava</i>	Exoot
21 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Japanse zakpijp	<i>Styela clava</i>	Exoot
19 Cnidaria - Neteldieren	Oorkwal	<i>Aurelia aurita</i>	Inheems
20 Cnidaria - Neteldieren	Zeeanjelier	<i>Metridium senile</i>	Inheems
21 Cnidaria - Neteldieren / Hydrozoa - Hydroïdpoliepen	Bache's knotsklokje Kruiskopkwalletje	<i>Nemopsis bachei</i>	Exoot
22 Crustacea - Kreeftachtigen	Machospookkreeft	<i>Caprella mutica</i>	Exoot
23 Crustacea - Kreeftachtigen	Penseelkrab	<i>Hemigrapsus takanoi</i>	Exoot
24 Crustacea - Kreeftachtigen	Kwalvo	<i>Hyperia galba</i>	
25 Crustacea - Kreeftachtigen	Steeloog-aasgamaal	<i>Mesopodopsis slabberi</i>	
26 Crustacea - Kreeftachtigen	Roodspruitsteurgamaal	<i>Palaemon adspersus</i>	
27 Crustacea - Kreeftachtigen	Gewone steurgamaal	<i>Palaemon elegans</i>	
28 Crustacea - Kreeftachtigen	Rugstreepsteurgamaal	<i>Palaemon macrodactylus</i>	Exoot
29 Crustacea - Kreeftachtigen	Geknikte aasgamaal	<i>Praunus flexuosus</i>	
30 Ctenophora - Ribkwallen	Meloenkwalletje	<i>Beroe gracilis</i>	
31 Ctenophora - Ribkwallen	Zeedruif	<i>Pleurobrachia pileus</i>	Inheems
32 Mollusca - Weekdieren	Japanse oester	<i>Crassostrea gigas</i>	Exoot
33 Mollusca - Weekdieren	Mossel	<i>Mytilus edulis</i>	Inheems
34 Mollusca - Weekdieren	Gewone schaalhoren	<i>Patella vulgata</i>	Inheems
35 Porifera - Sponzen	Sliertige broodspoons	<i>Halichondria bowerbanki</i>	
36 Porifera - Sponzen	Gewone broodspoons	<i>Halichondria panicea</i>	Inheems
37 Porifera - Sponzen	Paarse buisjesspons	<i>Haliclona xena</i>	Exoot
38 Porifera - Sponzen	Witte buisjesspons	<i>Leucosolenia variabilis</i>	
39 Porifera - Sponzen	Vijgspons	<i>Suberites ficus</i>	
40 Protozoa - Eencelligen	Zeevonk	<i>Noctiluca scintillans</i>	

Besluit

Dankzij Hans, Manu en de enthousiaste groep natuurvrienden mochten we op 7 juni weer eens genieten van al het moois dat leeft en krioelt in het water van de jachthaven van Zeebrugge. Hopelijk zal u er ook zijn op de afspraak in 2016!

Literatuur

- DE BLAUWE, H. (2000A). Japans bessenwier *Sargassum muticum* gevestigd te Zeebrugge. De Strandvlo 20(1): 33-35.
- DE BLAUWE, H. (2000B). *Undaria pinnatifida* te Zeebrugge, het verloop van een groeiseizoen. De Strandvlo 20(4): 153-156.
- DE BLAUWE, H. (2000C). *Plagiostomum vittatum*, Leuckart, een algemeen platwormpje te Zeebrugge en Oostende. De Strandvlo 20(3): 157.
- DE BLAUWE, H. (2002). Determinatie en verspreiding van *Tricellaria inopinata* D'Hondt & Occhipinti Ambrogi (Bryozoa, Cheilostomatida), een recente immigrant uit het noorden van de Stille Oceaan. Het Zeepaard 62(3): 73-88.
- DE BLAUWE, H. (2003). Ribkwallen (Ctenophora), schijfkwallen en medusevormende hydroïden (Cnidaria : Scyphozoa, Hydrozoa) te Zeebrugge, resultaten van 5 jaar waarnemingen (1999-2003). De Strandvlo 23(3): 80-125.
- DE BLAUWE, H. (2006). De rugstreepsteurgarnaal *Palaemon macrodactylus* in België. De Strandvlo 26(1): 22-23.
- DE BLAUWE, H. & DUMOULIN, E. (2009). De zeefauna en -flora uit de jachthaven van Zeebrugge, in het bijzonder de fouling-organismen van drijvende pontons. De Strandvlo, 29(2): 41-63.
- DUMOULIN, E. (2007). De Leidy's ribkwal (*Mnemiopsis leidy* A. Agassiz, 1865) al massaal in het havengebied Zeebrugge-Brugge, of: exoten als de spiegel van al te menselijk handelen. De Strandvlo 27(2): 44-60.
- DUMOULIN, E. & DE BLAUWE, H. (1999). Het bruinwier *Undaria pinnatifida* (Harvey) Suringar, (Phaeophyta : Laminariales) aangetroffen in de jachthaven van Zeebrugge; met gegevens over het voorkomen in Europa en de wijze van verspreiding. De Strandvlo 19(4): 182-188.
- TATTERSALL, W.M. & O.S. TATTERSALL, 1951. The British Mysidacea. The Ray Society, London.

**Spaanse Lindebaan 175
1850 Grimbergen
tom.ameye@skynet.be**